

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE
ARCHEOGRAPHIC COMMISSION
M. HRUSHEVS'KYI INSTITUTE OF UKRAINIAN ARCHEOGRAPHY
AND SOURCE STUDIES

UKRAINIAN ARCHEOGRAPHIC YEAR BOOK

NEW SERIES

ISSUE 3/4

•

UKRAINIAN
ARCHEOGRAPHIC
COLLECTION

VOLUME 6/7

KYIV 1999

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
АРХЕОГРАФІЧНА КОМІСІЯ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА
ім. М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

УКРАЇНСЬКИЙ АРХЕОГРАФІЧНИЙ ЩОРІЧНИК

НОВА СЕРІЯ

ВИПУСК 3/4

•

УКРАЇНСЬКИЙ
АРХЕОГРАФІЧНИЙ
ЗБІРНИК

ТОМ 6/7

КИЇВ 1999

Черговий випуск “Українського археографічного щорічника”, що виходить у світ, на жаль, із значним запізненням, знайомить читачів з новими працями з історії археографії та суміжних джерелознавчих дисциплін, публікаціями текстів та текстологічними розвідками, історико-джерелознавчими дослідженнями і оглядами широкого хронологічного діапазону, в основі яких лежать актові джерела XVI–XVIII ст., наративні та полемічні пам’ятки XV–XVII ст., документальні й епістолярні матеріали XIX–XX ст., інші джерела, що зберігаються в українських та зарубіжних архівосховищах.

Редакційна колегія

П. С. СОХАНЬ (головний редактор),
Г. В. БОРЯК (заступник головного редактора),
І. М. ЗАБІЯКА, Н. П. СТАРЧЕНКО (відповідальні секретарі),
Я. Р. ДАШКЕВИЧ, Л. А. ДУБРОВІНА, Ю. А. МИЦИК,
В. І. НАУЛКО, Р. Я. ПИРІГ, О. В. ТОДІЙЧУК,
В. І. УЛЬЯНОВСЬКИЙ, В. С. ШАНДРА, Ю. І. ШАПОВАЛ

Підготовлено і видруковано за сприяння
Фонду Катедр Українознавства (ФКУ).
Програма українознавчих досліджень, фундатором якої є ФКУ,
фінансується за рахунок благодійних пожертв
українських громад США і Канади

Л. А. ГНАТЕНКО (Київ)

КОСТОМАРОВСЬКИЙ СПИСОК СКАЗАННЯ ЧОРНОРИЗЦЯ ХРАБРА “О ПИСЬМЕНАХ”

Сказання Чорноризця Храбра “О письменах” – одна з найважливіших пам’яток давнього слов’янського письменства. Твір висвітлює один із епохальних періодів у розвитку слов’янської культури – боротьбу за слов’янську писемність, за збереження та перемогу Кирило-Мефодіївської справи.

Сказання “О письменах” користувалося у слов’ян великою пошаною, і розійшлося в багатьох списках по слов’янських країнах. У східнослов’янській традиції твір Храбра набув значної популярності.

У фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського був виявлений у 1994 р. ще один список Сказання Чорноризця Храбра “О письменах”.

Цей список Сказання знаходиться у складі Хронографа 50-60-их років XVII ст. (4°, 210 арк., оправа XVIII ст., рукопис без початку), у Зібранні Київського університету – Ф. VIII, № 111 м /141.

Хронограф був власністю видатного українського історика і письменника Миколи Івановича Костомарова. В 1897 році бібліотека вченого була передана після його смерті у дар Університету Св. Володимира дружиною історика О. Л. Костомаровою [11. – С. 2]. У 1927 році Хронограф у складі рукописної колекції бібліотеки М. І. Костомарова (колекція невелика, 29 рукописів, але цікава своїм змістом, вона складається з рукописних книг та документів) надійшов із Київського університету у відділ рукописів Всенародної бібліотеки України Всеукраїнської Академії наук (нині – НБУ імені В.І. Вернадського).

Стисле повідомлення про Хронограф дав С.І. Маслов в описі манускриптів Університету Св. Володимира без передачі змісту пам’ятки [11. – С. 23]. Тут Хронограф описано під назвою “Краткий обзор событий всеобщей и русской истории от сотворения мира до 1650 года включительно”.

Костомаровський список Сказання “О письменах” археографічно описаний нами у каталозі “Просвітителі Кирило і Мефодій у писемних джерелах Інституту рукопису ЦНБ НАН України. Каталог рукописів другої половини XV – першої чверті XX ст.” (Укладання, передмова Л. А. Гнатенко. К., 1995 [20]), під № 24.

Сказання Чорноризця Храбра знаходиться у Хронографі на арк. 48-52. Список написаний церковнослов'янською мовою російської редакції, північноросійським скорописом середини XVII ст., темно-коричневим чорнилом, ініціали кіноварні. На аркушах паперу, що на ньому написано Сказання, видно філігрань Глечик / IDB – схожа до філіграні у альбомі Хівуда № 3602 (1652-1655 pp.) [21].

Після тексту Сказання на арк. 52 зв. запис: “Списано в лѣто ѿрѣма(г) го(ду) с Г(ѿ)дрвы домовые Палеи. по вознесени Г(ѿ)да Бѣа и Сѣса нашего Іса Хр(ѿ)та в лѣто, тѣи. при блѣоче(ѿ)тиво(м) црѣ Костя(н)тинѣ и при Патриа(р)се костя(н)ти(н)градско(м) Митрофане. и попраша Арина еретика суетомудре(н)наго и проповѣдаша вѣрѣ непорочнѣю.”

Костомаровський список Сказання “О письменах” ближче стоїть до списків Кирило-Білозерського, Я. XVI., Новгородського 522, списків у збірниках І. Я. Лукашевича і І. М. Царського, та до інших списків, які належать до великої групи списків В, визначених Алдою Джамбелукою-Коссовою при дослідженні 79 списків. У процесі дослідження вченою було проведено аналіз рукописної традиції Сказання і встановлено взаємовідношення між списками в їх генеалогічному зв'язку [6].

Костомаровський список має відмінні особливості від 80 списків, відомих автору даної статті: “Бѣъ или живо(т). или землю. или црковъ” (арк. 48 зв.); “Бѣъ... посла(в) имъ сѣаго Кирила философа. нарицаема(г) во мнишескомъ чинѣ тако иже бысть Костя(н)ти(н) мужа праведна и сѣа” (арк. 48 зв.); “писмяна словє(н)ская. сице ихъ подобає(т) глѣти и писати. а. в. г. д. е. з. и. і. к. л̄. м̄. н. о. п. с. т. и прочая” (арк. 49 зв.); “кѣ писмя(н). но нѣ напо(л)няю(т)ся теми словесы книги” (арк. 49 зв.); “глѣть им же бѣ Пилать титла написа на кр(с)тѣ Г(с)дни” (арк. 50).

Костомаровський список своїми особливостями споріднений з київськими Андріївським та Могилівським списками, які теж входять до вище згаданої групи списків В: говориться про VII Вселенський собор; про переклад книг 70 “мужми” з єврейської на грецьку мову “повеление(м) Египе(т)скаго црѣа Птоломѣа”; цитується Давид; згадується Теодор.

До відкриття нового списку Сказання “О письменах” у науці були відомі чотири київські списки*, які зберігаються в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського:

1. *Почаївський список* – “О письменє(х) Чръноризца Храбра” – у складі Збірника середини XVI ст., арк. 205-208 зв. Ф. 313 (Поч.), № 47.

Публ.: Багрій [1. – С. 269–275]; Багрій [2. – С. 27-33]; Куєв [7. – С. 218-221].

*Опис***: Багрій [2. – 25-27]; Березін [3. – С. 69-75]; Богдан [4. – С. 1-22]; Вілінський [5. – С. 13-15]; Джамбелука-Коссова [6]; Куєв [7. – С. 217-218];

* Назви київським спискам дав К.М.Куєв у праці “Черноризец Храбръ” [7] – Почаївський, Могилівський, Андріївський, Римковський. Могилівський список, до К.М.Куєва, мав назву Софіївський.

** Під цією рубрикою для всіх київських списків подається література з опису та дослідження як самих списків, так і рукописних пам'яток, у складі яких знаходяться списки.

Кульбакін [8 – С. 43-77]; Лавров [9. – С. 138]; Лук'яненко [10. – С. 406-465]; Міхаїла [12. – С. 135-136]; Огієнко [13. – С. 44-47]; Попруженко [19. – С. 55-61]; Ягич [22. – С. 576-581].

2. *Могилівський список* – “Сказаніє. како состави сѣы(й) Кирии(л) Филосоѡъ азбѡку по языку словет(н)ску, и книги преведе ѿ гречески(х) на словет(н)ски(й) яззыкъ” – у складі Збірника першої чверті XVII ст., арк. 307-310. Ф. 312 (Соф.), № 169 п.

П у б л.: Куєв [7. – С. 250-252].

О п и с.: Багрій [2 – С. 7]; Джамбелука-Коссова [6]; Куєв [7. – С. 249-250]; Петров [14. – С. 50-53].

3. *Андриївський список* – “Сказаніє. како. состави: сѣы Кѡри(л) Философъ азбѡку по азыкѡ словенскѡ и книги преведе ѿ грече(с)кихъ на словен'скій яззыкъ” – у складі Требника (Конволют) XVI–XVII ст., арк. 135-140 зв. Ф. 301 (КДА), № 334 п.

П у б л.: Куєв [7. – С. 242-245].

О п и с.: Багрій [1. – С. 574-580]; Багрій [2. – С. 6]; Джамбелука-Коссова [6]; Куєв [7. – С. 242]; Лавров [9. – С. 138]; Петров [15. – С. 352-355]; Петров [16. – С. 412]; Попруженко [19. – С. 58].

4. *Римковський список* – “Сказаніє како состави сѣыи Кирилъ Филосоѡъ азбуку по языку словенску, и[з] книги преведе ѿ грече(с)кихъ на словет(н)(с)кіи яззыкъ” – у складі Збірника першої чверті XIX ст. арк. 229-231. Ф. 301 (КДА), № 631 п.

П у б л.: Куєв [7. – С. 398-400].

О п и с.: Багрій [1. – С. 573]; Багрій [2. – С. 7]; Джамбелука-Коссова [6]; Куєв [7. – С. 398]; Петров [15. – С. 652-654].

Нижче публікуємо Костомаровський список Сказання Чорноризця Храбра “О письменах”, дотримуючть «Правил видання пам'яток української мови XIV–XVIII ст.» [18], а також «Передачі текстів документів та пам'яток» [17].

Текст списку передано сучасним українським шрифтом. Зберігаються літери s, ѡ, ѿ, ѿ, ѿ, ѿ, ѿ. Текст подається з розмежуванням на слова і введенням великих літер для особових імен. Зберігаються всі пунктуаційні знаки. Текст подано за абзацами (за поділом К. М. Куєва [7]). Передається також паєрок ('), який у рукописі в кінці слів пишеться в рядку, у публікації він винесений над рядком.

**Сказаніє како состави(л) / сѣы' Кири(л) Филосо(ѡ)
а(з)бѡку по языкѡ / словет(н)скѡ и книги преве(л)
о греческихъ // на словет(н)ски'**

Прежде убо словянѣ еще суще / погани не умѣяхѡ писмя(н) но 48
наче(р)таньми / и рѣсаньми читахѡ и гадахѡ. крестви(ѡ) же ся /
ниждахѡся* римскими и грѣческими писмя / ны писати сто бо

* Треба нуждахѡся.

словенъскѡю / речъ безъ устройства но како можетсѧ / словет(н)скии
писати добръ греческии. Бѣъ / или живо(т). или землю. или црковъ.
или чая / ние. или члкъ. или широта. или щедроты / или удъ. или
юно(с)тъ. или языкъ. или ядъ. / и иная си(м) подобная лѣта и тако
быша / многа лѣта.

Пото(м) же члколлобещъ Бѣъ / вся строѧ на по(л)сѡ и не оставляя
члческаго / рода безъ ѡма. но вся на ра(з)мъ и на спасение / приводѧ.
помилова(н) родъ словет(н)скии посла(в) / имъ сѣаго Кирила философа.
нарицаема(ѣ) / во мнишескомъ чинѡ тако иже бысть / Костя(н)ти(н)
48 гречески(х) пи // смя(н). ѡва же по словет(н)стеи рѣчи. ѡ перваго / бо
зв. наче(н) по грѣческии ѡни бо алфа се и / же а(з) начатокмо еди(н). и
якоже они подобль / шесѧ жидовски(м) писменамъ сотвориша /
такожде и(н)о гречески(м). жидовъ бо пе(р)вие / пи(с)ма иму(т) алфы
еже сказае(т)сѧ учение / егда бо вводиму дѣтище учитися глѡтъ /
учисѧ еже есть алфы и грѣцы подобѧ / шесѧ тому рѣша алфа. и убо
уподобисѧ / речения сказания жидовскаѧ греческо(мѡ) / да рече(т)
дѣтищѡ в(о) учение мѣста ищи / алфа бо глѣ(т)сѧ гречески(м)
языкомъ еже / есть ищи и тѣмъ подобѧ сѣи Кири(л) / сотвори ѧ
писание а(з) но яко первомѡ / сущѡ писмѧни. азѡ ѡ Бѣа дарова(н)нѡ
49 во(з)гласити / [.] а она писмѧна малы(м) ра(з)движениемъ // устѡ
во(з)глася(т)сѧ и исповѣди(т)сѧ.

Сѧ же суть / писмѧна словет(н)ская. сице ихъ подобае(т) глѧти и
писати. а. в. г. д. е. з. и. і. к. / л. м. н. о. п. р. с. т. и прочѧя а вся пи /
смяна сѡтъ подобна грѣчески(м) писмѧна / а. в. г. д. е. з. и. ѡ. і. к. л.
м. н. о. п. р. с. т. ѡ. / у. ф. х. з. ѡ. а четыре на деся(т) словет(н) /
скому языкѡ иже суть сѧ. б. ж. с. ц. / ч. ш. щ. ѣ. ы. ѣ. ѣ. Є. ю. ж. ѧ.
нецы(ж) / глѡтъ почто есть лѣи писмѧ(н) сотвори(л) / може(т) бо сѧ
и ме(н)ши того писати яко(ж) / и грѣцы кѡд писмены пишѡ(т). не
вѣди(т) / же и(з)вѣстно колицеми пишѡ(т). есть убо / у ни(х) кѡ
писмѧ(н). но нѣ напо(л)няю(т)сѧ теми / словесы книги и приложили
о двоегла(с) / ныхъ, ѧи и в числѣ(х) же три . с. ч. ц. е. / и собере(т)сѧ
ихъ лѣи те(м) же тому подо(б)но / и в то же обра(з) сотвори сѣи
Кири(л), лѣи. / писмѧ(н).

49 Сѡтъ же нецы глѡтъ чему сло // вет(н)ская писмена. но бо тѣ(х)
зв. Бѣъ сотвори(л) / на агѣтъ ни суть зако(н) ни яко жидовскаѧ / ни
ельли(н)ская иже ѡ закона суть приѧна / Бѣомъ и мня(т) таковыи яко
едине(м) и(м) со(т)во / ри Бѣъ писмена и не вѣди(т) что глѡ(т) окая(н)
/ ни. яко трѣи языкы Бѣъ повелѣ книга(м) / быти. рѣша яко бо и
воевода глѣтъ им же / бе Пилатъ титла написа на Кр(с)тѣ Г(с)дни /
евреискии греческии латы(н)скии а словет(н) / скии нѣсть ти. и того ра(ди)
глѡтъ яко словет(н) / ская книги нѣсть ѡ Бѣа но что восглѣмъ / к

таце(м) безѣмнымъ обаче да рече(м) к нимъ / ѿ сѣаго писания яко же научихомся. / яко вся во(з)можна ѿ Бѣа а не ѿ инаго і и / но якоже ѡаломни(к) глѣтъ хвалите / Г(ѣ)да вси языцы и похвалите его вси людие. а не единеми трети писаньми / яко же онѣ баснослова(т) не сотвори Бѣъ / преже жидовска языка ни ельли(н)ска. // ни латы(н)ска си'речь римска. но си(р)ски языкъ / имъ же Адамъ глѣше. и ѿ Адама до потопа / тои языкъ глѣше / и по потопѣ ра(з)дѣли Бѣъ. / языки по сто(л)потворени' яже пише(т) и яко(ж) / языцы расмѣсишася. такоже и нравы / и обычая имъ уставы и закони и хитрости / на ко'ждо язы(к) дарова. египтяномъ убо землемѣрие пе(р)сом же и ха(л)дѣемъ / свѣсдочестие во(л)шебное и чаротворение / і всякая хитро(с)ть члѣа. еврео(м) же сѣа / книги в них же есть писано яко Бѣъ сотво / ри нбо и землю і вся яже на не` и члѣка і вса / по рядѣ акоже пише(т) е(л)лино(м) же еже е(ст) / и грѣцы гра(м)мотикиа риторикиа и фи / лософиа.

Но преже сего ельлины не имѣ / яхѣ писмя(н) свои(м) языкомъ. но финиче / искими писмяны писахѣ свою речь / и тако быша многа лѣта. Паламидъ // послѣди прише(д) и наче(н) ѿ альѣы, сѣ пи / смя(н) токмо е(л)линомъ обрѣте приложи / ли же имъ Кадмо(ѣ) Имилики' пи / смена, г. и составишася. ѿ писмянъ / и писахѣ теми писмяны многа лѣта. пото(м) Симони(д) и обрѣ(т) приложи. в. писмя / на Епихари' же скасатель, г. писмяне / обрѣте и собраса ихъ. кд. по мносе(х) же / лѣтехъ. Деони(ѣ) Граммоти(к), с. двоегла(ѣ) / ны(х) обрѣте. пото(м) же обрѣте дрѣги' / е. і инѣ. г. чисмени тая и тако мноси / многими лѣты едва собраша. лѣи. пи(ѣ) / мя(н) пото(м) же многи(м) лѣто(м) минѣвша(м). / Бжѣемъ повѣление(м) обрѣтошася. ѿ. / мужей иже преложиша ѿ жидовска / языка книги на гречески' язы(к). пове / ление(м) египе(т)скаго црѣа Птоломѣа // а словете(н)ская еди(н) сѣы' Костя(н)ти(н) нарече(н) / ны' во мнишеско(м) чинѣ Кири(л) Филосо(ѣ) пнсь / мена сотвори(л) и книги переве(л) в малыхъ / лѣтехъ. ѿ греческаго языка на словете(н)ски' / языкъ. а онѣ многими лѣты седьми му(ж) / ми писмена устоиша. и седьмьюдеся(т) / мужьми книги приведоша тем же сло / ве(н)ска пи(ѣ)мена сѣѣиша суть и честнѣ / иша сѣъ бо му(ж) сотвори(л) я есть а грече / скаа писмена е(л)лины погани'.

А ище ли / кто рече(т) яко не(ѣ)гъ устрои(л) добрѣ да / по нем ся постраае(т) ѿвѣщае(т) и(м) к нему / яко и грѣцы многажди суть постраали / Аки(л)ла. и Си(м)махъ і ини' мноси.

І аще / вопросыши грѣческиа кѣгичия глѣа / кто ва(м) писмена устрои(л). и книги пре / ложи(л) или в кое время то мало ихъ / свѣдя(т).

А ще ли же воспросиши словете(н)ски(х) // букваре и глѣа кто вамъ писмена сотвори(л) / есть и книги преложи(л). то вси свѣдятъ / и ѿвешавше реку(т) сѣы' Костя(н)ти(н) Фило / соѣ нарицаемы' Кири(л)

тои на(м) писмяна / сотвори(л). и книги преложи(л). и Мефодий' / бра(т) его еп(с̄)кпъ Моравски'.

И аще воспро / ся(т) в кое время и ѿвѣщае(м̄) имъ по седьмо(м̄) / соборѣ въ мѣ лѣто во время Михаила / црѣа Грече(с̄)каго і мѣтри его црѣци Феодо / ры иже правосла(в)ную вѣрѣ утверди(с̄)та / и Бориса кнѣзя Бо(л)гарского. и Растеца кнѣзя / Маравского. и Костеля кнѣзя Блаты(н)ска. /

В лѣто ѿ со(з)дания мирѣ „ѣтѣѣ-го суть (ж) / і ини' ѿвѣти яже и(н)дѣ рече(м) а нѣѣ не(с̄)ть / время. тако(в̄) убо расѣ(м̄) братие дарова Бѣѣ / словяно(м̄) ему же слава честь и де(р) / жава и поклонание нѣѣ и присно / і во вѣки вѣкомъ аминь.

¹ Багрий А.В. Вопрос о Сказании Черноризца Храбра и Киевские списки “Сказания” // Филологические записки. – Воронеж, 1912. – Год. 52. – Вып. 2.

² Багрий А.В. Киевские списки Сказания Черноризца Храбра о письменах славянских / Из филологического семинария проф. В. П. Перетца. – Воронеж, 1912.

³ Березин В. Описание рукописей Почаевской Лавры, хранящихся в библиотеке музея при Киевской духовной академии. – К., 1881.

⁴ Бождан І. Вецгиле цроніце молдовенест пінала Урецге. Буцуресті, 1891.

⁵ Вилинский С.Г. Сказание Черноризца Храбра о письменах славянских. – Одесса, 1901.

⁶ Джамбелука-Коссова А. Черноризец Храбр о письменах. – София, 1980.

⁷ Куев К.М. Черноризец Храбр. – София, 1967.

⁸ Кульбакин С.М. Беленки о Храбровој аполוגији. Гласарпски Краљевске академије. – Београд, 1935. – Кн. 168.

⁹ Лавров П. Кирило та Мефодій у давньослов'янському письменстві (розвідка) // Збірник історико-філологічного відділу ВУАН. – К., 1928. № 78.

¹⁰ Лукьяненко А.М. Почаевский сборник Киевской духовной академии молдаво-болгарской редакции XVI века, в Новый сборник статей по славяноведению В. И. Ламанского. – Спб., 1905.

¹¹ Маслов С.И. Обзор рукописей библиотеки Императорского университета Св. Владимира. – К., 1910.

¹² Михаила Г. Разпространение на писмените памятници, посветесни на живота и делото на Константин - Кирил и Методий в Румъния / Константин-Кирил Философ. Доклади симпозиума, посветян на 1100-годишнината от смъртта му. – София, 1971.

¹³ Огієнко І. Оповідання Чорноризця Храбра про письмена слов'янські // Записки історико - філологічного відділу ВУАН. – К., 1928. – Кн. 16.

¹⁴ Петров Н.И. Описание рукописных собраний находящихся в городе Киеве. Вып. 3. Библиотека Киево-Софийского собора. – М., 1904.

¹⁵ Петров Н.И. Описание рукописей Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии. – К., 1975–1979 гг. – Вып. I–III.

¹⁶ Петров Н.И. Археографические заметки. // Труды Киевской духовной академии. – К., 1887. – Кн. 7.

¹⁷ Передача текстів документів і пам'яток / Матеріали наук.-метод. наради. – К., 1990.

¹⁸ Пецак М.М., Русанівський В.М. Правила видання пам'яток української мови XIV – XVIII ст. – К., 1961.

¹⁹ Попруженко М.Г., Романски Ст. // Библиографски преглед на славянските Кирилски източници за живота и дейността на Кирила и Методия. – София, 1935.

²⁰ Просвітителі Кирило і Мефодій у писемних джерелах Інституту рукопису ЦНБ НАН України. Каталог рукописів другої половини XV – першої чверті XX ст. / Вст. ст. П.С. Соханя. Укладання, передмова Л.А. Гнатенко. – К., 1995.

²¹ *Heawood E.* Watermarks mainly of the 17 th. and 18 th. centuries. – Hilwersum, 1950. (Monumenta chartae papiraceae historiam illustrantia; Vol.Ė 1).

²² *Ягич В.* Рассуждения южнославянской и русской старины о церковнославянском языке // Исследования по русскому языку. – Спб., 1902. – Т. 1.

**СПИСОК СКОРОЧЕНЬ НАЗВ ФОНДІВ ІНСТИТУТУ РУКОПISY
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ім. В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

- Ф. VIII – Зібрання Київського університету
- Ф. 301 – Зібрання Церковно-археологічного музею Київської духовної академії
(ЦАМ КДА)
- Ф. 312 – Зібрання бібліотеки Києво-Софійського собору
- Ф. 313 – Зібрання бібліотеки Почаївської лаври